

เอกสารประกอบการเรียน

วิชา ภาษาไทย

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓

โรงเรียนบางปะอิน “ราชานุเคราะห์ ๑”

ครูณัฐวุฒิ สายันต์

ชื่อ-นามสกุล.....ชั้น.....เลขที่.....

ภาษาในวรรณคดี (รสนในวรรณคดี)

รสนวรรณคดีไทย

รสนวรรณคดีไทย แบ่งได้ ๔ ชนิด

๑. เสาวرنินย (บทชมโฉม)

คือการเล่าชมความงามของตัวละครในเรื่อง อาจเป็นตัวละครที่เป็นมนุษย์ อมนุษย์ หรือสัตว์ ซึ่งการชมนี้อาจจะเป็นการชมความเก่งกล้าของกษัตริย์ ความงามของปราสาทราชวังหรือความเจริญรุ่งเรืองของบ้านเมือง เช่น

บทชมนางเงือก ซึ่งติดตามพ่อแม่มาเพื่อพาพระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อสมุทร จากเรื่อง พระอภัยมณี

หนอกษัตริย์ที่ศนานางเงือกน้อย	ดูแซมซ้อยโฉมเฉลาทั้งเฝ้าผม
ประไพพักรัลักษณ์ล้ำล้วนขาคม	ทั้งเนียนนวลเปล่งออกเต่งทรวง
ขนงเนตรเกศกรอ่อนสะอาด	ดั่งสุรางค์นางนาฏในวังหลวง
พระเพลिनพิศคิดหมายเสียดายดวง	แล้วหนักหน่วงนึกที่จะหนีไป

(พระอภัยมณี : สุนทรภู่)

๒. นารีปราโมทย์ (บทเกี้ยว ไอ้โลม)

คือการกล่าวแสดงความรัก ทั้งการเกี้ยวพาราสีกันในระยะแรก ๆ หรือการพรรณานาบทไอ้โลมปฏิโลมก่อนจะถึงบทสังวาสนั้นด้วย เช่น

ถึงม้วยดินสิ้นฟ้ามหาสมุทร	ไม่สิ้นสุดความรักสมัครสมาน
แม้เกิดในใต้ฟ้าสุธาธาร	ขอพบพานพิศวาสไม่คลาดคลา
แม้เนื้อเย็นเป็นห้วงมหรณพ	พี่ขอพบศรีสวัสดิ์เป็นมัจฉา
แม้เป็นบัวตัวพี่เป็นกุมรา	เซยผกาโกสุมปทุมทอง
เจ้าเป็นถ้ำอาไฟขอให้พี่	เป็นราชสีห์สมสู่เป็นคูสอง
จะติดตามทรมสงวนนวลละออง	เป็นคู่ครองพิศวาสทุกชาติไป

(พระอภัยมณี : สุนทรภู่)

๓. พิโรธวาหัง (บทตัดพ้อ)

คืออาการกล่าวข้อความแสดงอารมณ์ไม่พอใจ ตั้งแต่เรื่องเล็กน้อยไปจนถึงเรื่องใหญ่ ตั้งแต่ ไม่พอใจ โกรธ ตัดพ้อ ประชดประชัน กระทบกระเทียบเปรียบเปรย เสียดสี และด่าว่าอย่างรุนแรง เช่น

ครั้งนี้เสียรักก็ไ้รู้
เป็นชายหมิ่นชายต้องอายคน

ถึงเสียรู้ก็ได้เขาวนที่เฉาฉน
จำจนจำจากอาลัยลาน

(เจ้าพระยาพระคลัง (หน))

บทตัดพ้อที่แสดงทั้งอารมณ์รักและแค้นของ อังคาร กัลยาณพงศ์ จากบทกวี “เสียเจ้า”

จะเจ็บจำไปถึงปรโลก
จะเกิดก็ฟ้ามาตรมตาย

ถูรอยโศกรู้ร้างจางหาย
อย่าหมายว่าจะให้หัวใจ

(อังคาร กัลยาณพงศ์)

๔. สัลลาปังคพิไสย (บทโศก)

คืออาการกล่าวข้อความแสดงอารมณ์โศกเศร้า อาลัยรัก เช่นบทโศกของนางวันทอง จากเรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนขุนแผนพานางวันทองหนี ซึ่งคร่ำครวญอาลัยรักต้นไม้ในบ้านขุนช้าง อันแสดงให้เห็นว่านางไม่ต้องการตามขุนแผนไป แต่ที่ต้องไปเพราะขุนแผนร้ายมนต์สะกด ก่อนลาจากไป นางได้รำลัดันไม้ก่อน

ลำดวนเอ๋ยจะด่วนไปก่อนแล้ว
จะโรยร้างห่างกลิ่นมาลี

ทั้งเกิดแก้วพิศุส่นสี
จำปีเอ๋ยก็ปีจะมาพบ

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย)

สุนทรภู่คร่ำครวญถึงรัชกาลที่ ๒ ซึ่งสวรรคต แล้วเป็นเหตุให้สุนทรภู่ต้องตระกาลาบาก เพราะไม่เป็นที่โปรดปรานของรัชกาลที่ ๓ ต้องระเห็ดเตร็ดเตร่ไปอาศัยในที่ต่างๆขณะล่องเรือผ่านพระราชวัง สุนทรภู่ซึ่งรำลึกความหลังก็คร่ำครวญอาลัยถึงอดีตที่เคยรุ่งเรือง

เคยหมอบใกล้ใต้กลิ่นสุคนธ์ตลบ
สิ้นแผ่นดินสิ้นรสสุคนธา

ละอองอบรสรื่นชื่นนาสา
วาสนาเราก็สิ้นเหมือนกลิ่นสุคนธ์

(สุนทรภู่ : จากนิราศภูเขาทอง)

รสวรรณคดีสั้นสกฤต

รสในวรรณคดี นอกจาก ๔ รส หลักแล้วยังแบ่งโดยยึดหลักแบบวรรณคดีสั้นสกฤตได้อีก ๙ รส ดังมีปรากฏใน ตำราานาฏยศาสตร์ (นาฏยเวท) ของพระภทรมนุณี ซึ่งกล่าวถึงคุณสมบัติของตัวละครสั้นสกฤตที่ดีว่า ต้องประกอบด้วยรส ๙ รส คือ ศฤงคารรส หาสยรส กรูณารส รุทรรส วีรรส ฃยานกรรส พิภตสรรส อัปภูตรรส และ ศานตีสรส โดยมีรายละเอียดดังนี้

๑. ศฤงคารรส (รสแห่งความรัก : บาลีเรียกรสนี้ว่า รตีสรส) เป็นการพรรณนาความรักระหว่างหนุ่มสาวระหว่างสามภรรยา ระหว่างผู้ใหญ่กับผู้น้อย บิดามารดากับบุตร ญาติกับญาติ ฯลฯ สามารถทำให้ผู้อ่าน พอใจรัก เห็นคุณค่าของความรัก นึกอยากรักกับเขาบ้าง ไม่ว่าจะเป็นรักฉันทันชั่วสาว รักหมั้นคณะ รักประเทศชาติ เป็นต้น อย่างเช่น เรื่องลิลิตพระลอ ซึ่งเต็มไปด้วยรสรัก

๒. หาสยรส (รสแห่งความขบขัน : บาลีเรียกรสนี้ว่า หาสะรส) เป็นการพรรณนาที่ทำให้เกิดความร่าเริงสดชื่น เสนาะ ขบขัน อาจทำให้ผู้อ่าน ผู้อยู่กับหนังสือ ยิ้มกับภาพที่เห็น ถึงกับลืมทุกข์ดับกลุ่มไปชั่วขณะ เช่น เรื่องระเด่นลันได เป็นต้น

กลอนใช้สอน

๓. กรูณารส (รสแห่งความเมตตากรุณาที่เกิดภายหลังความเศร้าโศก : บาลีเรียกรสนี้ว่า โสกะรส) เป็นบทพรรณนาที่ทำให้ผู้อ่านรู้สึกหดหู่ เหี่ยวแห้ง เกิดความเห็นใจ ถึงกับน้ำตาไหล พลอยเป็นทุกข์ เอาใจช่วยตัวละคร เช่น เห็นใจนางสีดา เห็นใจจรกา และเห็นใจนางวันทอง เป็นต้น

๔. รุทรรส/เราทรรส (รสแห่งความโกรธเคือง : บาลีเรียกรสนี้ว่า โกรธะ) บทบรรยายหรือพรรณนาที่ทำให้ผู้อ่านผู้อ่านขัดใจ ฉุนเฉียว ขัดเคืองบุคคลบางคนในเรื่อง บางทีถึงกับขว้างหนังสือทิ้ง หรือฉีกต่อนั้นก็มี เช่น โกรธขุนช้าง โกรธชูชก

๕. วีรรส (รสแห่งความกล้าหาญ : บาลีเรียกรสนี้ว่า อุตสาหะรส) บทบรรยายหรือพรรณนาที่ทำให้ผู้อ่าน ผู้ดู ผู้ฟังพอใจผลงานและหน้าที่ ไม่ดูหมิ่นงาน อยากเป็นใหญ่ อยากร่าเริง อยากมีชื่อเสียง เช่น อยากเก่งกาจแบบสมเด็จพระนเรศวร ชอบความมีขัตติมานะของพระมหาอุปราชา จากเรื่องลิลิตตะเลงพ่าย

๖. ฃยานกรรส (รสแห่งความกลัว ตื่นเต้นตกใจ : บาลีเรียกรสนี้ว่า อุตสาหะรส) เป็นบทบรรยายหรือพรรณนาที่ทำให้ผู้อ่าน ผู้ฟัง ผู้ดู มองเห็นทุกข์ เห็นโทษ เห็นภัยในบาปกรรมทุจริต เกิดความสะดุ้งกลัวโรคร้าย สัตว์ร้าย ภูตผีปีศาจ บางครั้งต้องหยุดอ่าน รู้สึกขนลุกชู่เมื่ออ่านเรื่อง ผีต่างๆ

๗. พิภตสรรส (รสแห่งความข้ง ความรังเกียจ : บาลีเรียกรสนี้ว่า ชิคุจณะรส) เป็นบทบรรยายหรือพรรณนาที่ทำให้ผู้อ่าน ผู้ดู ผู้ฟังข้งหน้าหน้าตัวละครบ้างตัว เพราะจิต(ของตัวละคร) บ้าง เพราะความโหดร้ายของตัวละครบ้าง เช่น เกลียดนางผีเสื้อสมุทร ในเรื่องพระอภัยมณีที่ฆ่าพ่อเงือก เป็นต้น

๘. อัปภูตรรส (รสแห่งความพิศวงประหลาดใจ : รสนี้ บาลีเรียก วิมหะยะรส) เป็นบทบรรยายหรือพรรณนาที่ทำให้นึกแปลกใจ เอาใจอย่างหนัก ตื่นเต้นนึกไม่ถึงว่าเป็นไปได้เช่นนั้น หรืออัศจรรย์คาดไม่ถึงในความสามารถ ในความคมคายของคารม ในอุบายหรือในศิลปวิทยาคุณ แปลกใจในสุปฏิบัติ (ความประพฤดิที่ดีงาม)แห่งขันติ เมตตา กตัญญู อันยากยิ่งที่คนธรรมดาจะทำได้

๙. **ศานติรส** (รสแห่งความสงบ : บาลีเรียกรสนี้ว่า สมะรส) เป็นช่วงการแสดงอุดมคติของเรื่อง เช่น ความสงบสุขในแดนสุขาวดี ในเรื่อง วาสิวภูษี หรือ รู้สึกสมใจ อิ่มเอมใจ เมื่อกษัตริย์ทั้งหกกลับมาพร้อมหน้ากันในเรื่องพระมหาเวสสันดรชาดก อันเป็นผลมุ่งหมายทั้งทางโลกและทางธรรม เป็นผลให้ผู้อ่าน ผู้ดู ผู้ฟัง เกิดความสุขสงบ ในขณะที่ได้เห็นได้ฟัง ตอนนั้น